

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ім. В.М. КОРЕЦЬКОГО
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

*SCIRE LEGES NON HOC EST VERBA EARUM TENERE,
SED VIM AC POTESTATEM*

Publius Iuuentius Celsus

*Знання законів не полягає в тому, щоб їх пам'ятати,
а в тому, щоб розуміти їхній сенс*

Публій Ювенцій Цельс

ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції
(Київ, 15 листопада 2013 р.)

До 150-річчя
академіка
Всеукраїнської академії наук

Олексія Михайловича
ГУЛЯЄВА
(1863–1923)

Київ
Ніка-Центр
2013

УДК 340
ББК 67.0
П68

Правові відносини: проблеми теорії та практики. Зб. наук. праць.
П68 Матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 15 лист. 2013 р.) / за
заг. ред. В.П. Нагребельного, Н.М. Пархоменко, М.М. Шумила. —
К. : Ніка-Центр, 2013. — 264 с.

ISBN 978-966-521-353-6

У збірнику вміщено тексти наукових доповідей та повідомлень, присвячених актуальним теоретичним та практичним проблемам теорії правових відносин та проблемам розвитку публічно-правових та приватно-правових відносин. Окремо розміщено статті-дослідження біографії та наукової спадщини провідного вченого-юриста, академіка Всеукраїнської академії наук О.М. Гуляєва.

Тексти доповідей і повідомлень друкуються мовою оригіналу в авторській редакції.

УДК 340
ББК 67.0

ISBN 978-966-521-353-6

© Інститут держави і права
імені В.М. Корецького НАН України, 2013

Сокол М.В. ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА РОЗМІР ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ПО МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕННЮ.....	192
Стрільчук В.А. КРИТЕРІЇ ВСТАНОВЛЕННЯ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ТРИВАЛОСТІ СТРОКІВ В НОРМАХ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА	195
Сулейманова Г.В. ОБ ОТРАСЛЕВОЙ ПРИНАДЛЕЖНОСТИ ПРАВООТНОШЕНИЙ В СФЕРЕ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ТРУДОВОЙ ЗАНЯТОСТИ НАСЕЛЕНИЯ	199
Сунегін С.О. ДО ПИТАННЯ ПРО ЗМІСТ ТА ФОРМУ ПРАВОВІДНОСИН В КОНТЕКСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ПРАВА І МОРАЛІ.....	203
Сухонос В.В. ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ ГЛАВИ ДЕРЖАВИ З УРЯДОМ: ДОСВІД МОНАРХІЧНИХ КРАЇН.....	207
Тис Д.С. ПЕНСИОННО-ОБЕСПЕЧИТЕЛЬНЫЕ И ПЕНСИОННО-СТРАХОВЫЕ ПРАВООТНОШЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ.....	211
Тицька Я.О. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ ОСОБИ, ЯКА НАВЧАЄТЬСЯ, ЯК УЧАСНИКА ОСВІТНІХ ПРАВОВІДНОСИН	215
Тищенко О.В. ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБОРОНИ ЗВУЖЕННЯ ІСНУЮЧОГО ОБСЯГУ ДЕРЖАВНИХ СОЦІАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ ВРАЗЛИВИМ ВЕРСТВАМ НАСЕЛЕННЯ.....	220
Тоцький Б. РОЛЬ ПРИНЦИПУ ВИЗНАЧЕННОСТІ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАБІЛЬНОСТІ ПРАВОВИХ ВІДНОСИН	224
Федорова Н.Д. РАБОТОДАТЕЛЬ КАК СУБЪЕКТ ПРАВООТНОШЕНИЙ ПО СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЕ ИНВАЛИДОВ	228
Харченко О.С. КРИТЕРІЇ НАДАННЯ ПРОМИСЛОВОМУ ЗРАЗКУ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ	232
Ходырев П.М. ПРИЗНАКИ И ПРАВОСПОСОБНОСТЬ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ ПО НОРМАМ НОВОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА.....	235

Худояр Л.В. ІНДИВІДУАЛЬНІ ПРАВОВІ АКТИ В СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ ПРАВА КОЗАЦЬКО-ГЕТЬМАНСЬКОЇ ДОБИ	238
Чан Туи Ван ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ МОЛОДЁЖНОГО ТУРИЗМА ВО ВЬЕТНАМЕ.....	241
Чельшева Н.Ю. КРИТЕРИИ ДОБРОСОВЕСТНОГО ВЛАДЕНИЯ В СЛУЧАЯХ ПРИОБРЕТЕНИЯ ПРАВА СОБСТВЕННОСТИ В СИЛУ ПРИОБРЕТАТЕЛЬНОЙ ДАВНОСТИ	244
Черкасов О.В. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВІДНОСИН ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ТРУДОВОМУ ПРАВІ.....	248
Чорноус О.В. РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ.....	251
Шмаль Л.М. ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ОСІБ, ВЗЯТИХ ПІД ЗАХИСТ.....	254
Шпарик Н.Я. ВИДИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ АКТИВ ЯК ДЖЕРЕЛ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	256
Шумило М.М. ВИКОНАВЧІ “ПОСТПРОЦЕСУАЛЬНІ” ПРАВОВІДНОСИНИ ЯК ГАРАНТІЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ПЕНСІЮ	260

Підсумовуючи вищенаведене, вважаємо за доцільне зробити наступні висновки:

1) взаємозв'язок права і моралі як соціальних регуляторів набуває свого безпосереднього вираження, насамперед, у сфері реалізації права, тобто у відповідних правовідносинах, оскільки основною метою як права, так і моралі, є упорядкування суспільних відносин на ціннісних, розумних, суспільно необхідних та корисних засадах;

2) реальний зміст правовідносин проявляється у фактичній поведінці їх учасників (суб'єктів), який виходить за межі форми правовідносин, що закріплена у правових нормах. При цьому на зміст правовідносин впливають не лише норми права, а й багато інших об'єктивних (традиційна для суспільства мораль) та суб'єктивних чинників (наприклад, рівень суб'єктивного сприйняття і усвідомлення моральних настанов);

3) дослідження проблематики правовідносин доцільно здійснювати у контексті взаємодії та взаємозв'язку права з іншими соціальними регуляторами і, насамперед, з мораллю, оскільки «якість» фактичної поведінки суб'єктів права, яка регулюється правовими нормами, безпосередньо залежить також і від усвідомлених людиною внутрішніх мотивів своєї поведінки та рівня її моральної свідомості, а не лише від усвідомлення і сприйняття змісту відповідних норм права.

Сухонос В.В.

д.ю.н, професор кафедри державно-правових дисциплін
Державного вищого навчального закладу

«Українська академія банківської справи Національного банку України»

ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ ГЛАВИ ДЕРЖАВИ З УРЯДОМ: ДОСВІД МОНАРХІЧНИХ КРАЇН

Як відомо, багато в чому взаємодія уряду з главою держави залежить від форми правління.

Так, з точки зору рівня розвитку самих органів виконавчої влади, всі монархічні країни можна поділити на декілька груп. *Першу* групу монархій утворюють держави, що взагалі не мають урядових структур на постійній основі. Така ситуація свого часу існувала в Аджмані, Брунеї, Дубаї, Умм-ель-Кайвайні та Фуджейрі. Єдиним інститутом, на який покладалися функції формування державної політики, тут визнавалися дивани – органи призначуваних правителем радників.

В Брунеї нині діюча конституція була прийнята у 1959 р. Відповідно до

неї султан зосереджував в своїх руках усю повноту виконавчої влади¹. Султану допомагали і надавали інформацію п'ять рад – Релігійна рада, Таємна рада, Рада міністрів та Законодавча рада. При цьому на Таємну раду покладалася обов'язок надавати султану поради у різних справах², а Релігійна рада несла відповідальність перед султаном у справах релігії. Щодо міністрів, то існувала посада Головного міністра, який був радником султана з усіх питань внутрішньої та фінансової політики. Утім вже у 1984 р. в Брунеї було створено перший постійно діючий уряд (Кабінет міністрів), що замінив собою зазначену систему рад³. Щодо інших зазначених держав, то вони, разом із Абу-Дабі, Шарджа та Рас-ель-Хайма, утворили федеративну державу ОАЕ, винісши питання щодо уряду на федеральний рівень. Варіант же уряду, що діяв у Брунеї до 1984 р., можна визначити як «уряд – консультативне правління»⁴.

Друга група передбачає існування постійно діючого уряду, який утім є лише допоміжним органом, що виконує дорадчі функції при монархові. Таке становище сьогодні існує в Саудівській Аравії, історія формування якого розпочалася у 1902 р., коли після смерті еміра Ер-Ріяда Мухаммада ібн Фейсал ал-Муттаві новим правителем став Абд аль-Азиз II. В середині 20-х рр. він повністю підкорив своїй владі Султанат Неджд. 29 серпня 1926 р. сусіднє Королівство Хіджаз у своєму Основному Законі (ст. 5) проголосило, що все управління Хіджазським королівством знаходиться в руках Його Величності Короля Абд аль-Азиза, сина Абд ар-Разман аль-Фейсал аль-Сауд⁵. 29 січня 1927 р. султан Неджду і одночасно король Хіджазу Абд аль-Азиз II своїм указом оголошує Султанат Неджд Королівством, а себе королем «Хіджазу, Неджду та залежних територій»⁶. 29 грудня 1931 р. король Абд аль-Азиз II видав королівський декрет про утворення загальносаудівського уряду. І хоча Саудівської Аравії як єдиної держави ще не існувало, а в Хіджазі існував свій Основний закон, проте зазначений акт став першим документом, який, представляючи та реалізуючи насамперед інтереси Короля, виступав як об'єднуюче начало у справі утворення єдиної саудівської держави. Зазначена держава була утворена 18 вересня 1932 р. відповідним королівським указом, ст. 1 якого передбачала: «Назви королівств Хіджазу, Неджд

¹ Конституция Государства Бруней Даруссалам от 29 сентября 1959 года // Конституции государств Азии : в 3 т. / [ред. Т. Я. Хабриева]. – М. : НОРМА, 2010–2010. – Т. 3: Дальний Восток. – 2010. – С. 14.

² Там само. – С. 16.

³ The 1959 Constitution [Electronic resource]. – Access mode : http://www.gov.bn/government/contitut.htm.

⁴ Каминский С. А. Институт монархии в странах Арабского Востока / Каминский С. А. – М. : Главная ред. восточной лит. изд-ва «Наука», 1981. – С. 87.

⁵ Конституции государств Ближнего и Среднего Востока / [сост. и пер. под ред. И. Д. Левина.] – М. : Изд-во иностранной лит., 1956. – С. 426.

⁶ Там само. – С. 436.

та залежних територій змінюються на Арабське Саудівське Королівство, і наш титул віднині буде Король Арабського Саудівського Королівства»¹. В силу ж того, що, поряд із загальносаудівським урядом існували інші урядові установи місцевого значення: Генеральне намісництво Хіджазу, дорадчі збори Мекки, адміністративні збори Медини та Джидди, декрет 1931 р. все більшою мірою переставав задовольняти короля. Саме тому 17 березня 1954 р. своїм декретом король Абд аль-Азиз затвердив Положення про Раду міністрів та установ Арабського Саудівського Королівства, що при ній знаходяться. За цим актом Рада міністрів діяла під керівництвом короля; міністри призначалися королем і несли відповідальність виключно перед ним. Стаття ж 8 Положення передбачала, що жодне рішення уряду не може вважатися дійсним до затвердження його Королем². З прийняттям же Королем Фахдом Основного нізаму про владу, положення щодо підлеглого становища уряду відносно монарха було закріплено й на конституційному рівні. Зокрема ст. 56 передбачила: «Король – глава Ради міністрів»³.

Уряд, який на сьогодні існує в Саудівській Аравії, а також у сучасному Брунеї та Омані можна визначати як «уряд – постійно діючий монарший орган законодавчої і виконавчої влади»⁴.

Третя група передбачає існування уряду як виключно монаршого органу виконавчої влади. Цей варіант уряду з'являються лише після здійснення на практиці принципу поділу влади та паралельного йому збільшення обсягу державно-правового законодавства. З цього моменту уряд набуває набагато більшу самостійність в питаннях виконавчої влади (що зовсім не виключало його фактичній й юридичній залежності від монарха). Такі уряди на сьогодні існують у Катарі й Люксембурзі.

Так, зокрема, у Люксембурзі ст. 33 Конституції наголошує на тому, що Великий герцог один здійснює виконавчу владу⁵. На відміну від Катару, де Емір здійснює призначення міністрів, Великий герцог Люксембургу не лише призначає та звільняє членів Уряду (ст. 77), а й визначає організацію *свого* Уряду (а не уряду Люксембургу)⁶.

Четверта група передбачає закріплення уряду як виконавчого органу мо-

¹ Там само. – С. 437.

² Там само. – С. 441.

³ Конституції зарубіжних країн : навч. посібник / [авт.-упоряд.: В. О. Сergyгін, Ю. М. Коломієць, О. В. Марцеляк та ін. ; ред. В. О. Сergyгін]. – Харків : ФІНН, 2009. – С. 314.

⁴ Каминский С. А. Цит. праця. – С. 87.

⁵ Конституция Великого Герцогства Люксембург от 17 октября 1868 года // Конституции государств Европейского Союза : сб. конституций / [ред. Л. А. Окуньков]. – М. : ИНФРА-М – НОРМА, 1997. – С. 460.

⁶ Там само. – С. 464.

нарха, що, практично пристосувавшись до нових умов, забезпечив собі домінуючу роль при здійсненні державної влади¹. До таких держав належить Кувейт, Бахрейн, Йорданія і Марокко.

Так, конституції Бахрейну і Кувейту передбачають однаковий порядок формування уряду: емір Кувейту, відповідно до ч. 1 ст. 56 Конституції², та король Бахрейну, згідно п. d ст. 33 Конституції³, призначають прем'єр-міністрів урядів своїх держав і за рекомендацією останніх – інших міністрів. При цьому, формуючи уряд, монарх повинен враховувати думку Національних Зборів, адже, згідно Конституції (ст. 67 Конституції Бахрейну⁴ або ст. 102 Конституції Кувейту⁵) вони мають право винести уряду вотум недовіри шляхом постановки питання про неможливість співробітництва з даним прем'єр-міністром. Це фактично означає, що конституційний порядок формування уряду в Бахреїні та Кувейті відображає компроміс між монархом та парламентарями.

П'ята група передбачає закріплення уряду як виконавчого органу конституційно обмеженого монарха. На сьогодні до таких держав належать Бельгія, Великобританія, Данія, Іспанія, Малайзія, Нідерланди та деякі інші.

Так у Великобританії королева (чи король), згідно ч. 1 ст. 1 Акту про міністрів Корони 1975 р. може своїм Наказом у Раді реорганізувати уряд: доручити відповідному міністру займатися справами іншого міністра (п. а), ліквідувати відомство, яким керував певний міністр, передаючи його повноваження іншим міністрам (п. б), а також вказати, що функції якогось міністра Корони будуть виконуватись спільно з іншим міністром або ж взагалі припинити реалізацію окремих урядових функцій (п. с)⁶. Водночас прийняття такого рішення Наказом в Таємній Раді означає певне обмеження, адже згідно Акту про престолонаслідування 1701 р. «...усі справи, що мають відношення до належного управління Королівством і входять, за законами та звичаями Королівства, до кола ведення Таємної Ради, будуть у ній розглядатися, і всі її рішення будуть застосовуватись тими членами Ради, з поради та згоди яких вони прийняті»⁷. Отже

¹ Каминский С. А. Цит. праця. – С. 88.

² Конституции государств Азии : в 3 т. / [ред. Т. Я. Хабриева]. – М. : НОРМА, 2010–2010. – Т. 1: Западная Азия. – 2010. – С. 363.

³ Там само. – С. 32.

⁴ Там само. – С. 40.

⁵ Там само. – С. 371.

⁶ The Public General Acts and General Synod Measures, 1975. – London, 1976. – Part 2. – P. 1119–1126 [Electronic resource]. – Access mode : <http://ultrarest.ru/plugin.php?e=browser&m=dl&id=60>.

⁷ Акт о дальнейшем ограничении Короны и лучшим обеспечении прав и вольностей подданного (Act of Settlement, 1701) // Конституции буржуазных государств Европы : сб. конституций / [сост. Ф. А. Кублицкий; ред. Г. С. Гурвич]. – М. : Изд-во иностранной лит., 1957. – С. 183–184.

в Великобританії монарх не має права приймати рішення стосовно кадрової реорганізації свого Кабінету без попередньої згоди членів Таємної Ради.

Шоста група передбачає закріплення уряду як вищого виконавчого органу державної влади. За цієї системи монарха практично позбавлено повноважень впливати на формування й функціонування уряду. Найбільш відомими державами, що входять до шостої групи є Камбоджа, Швеція та Японія.

Так, щодо Японії, то у вітчизняній науковій думці закріпилася точка зору про те, що імператор взагалі не бере участі в діяльності виконавчої влади. Так, відомий дослідник Л. Павлішина вказує на те, що згідно «...Конституції Японії 1947 р., яка реалізує принципи непрямой або представницької демократії, безпосередньо обраний народом Парламент призначає прем'єр-міністра»¹.

Однак, на нашу думку, імператор має відношення до формування уряду, адже він, згідно ч. 1 ст. 6 Конституції, призначає прем'єр-міністра за поданням парламенту².

Як на нашу думку, в Японії імператор виконує чисто технічну роль щодо призначення голови уряду. Але сама можливість останнього слова, сказаного монархом стосовно прем'єр-міністра, дозволяє нам стверджувати: роль монарха, навіть в умовах зосередженості вищої виконавчої влади в руках уряду, є істотною, адже без цього останнього слова голову уряду не буде призначено, а тому Кабінет міністрів не буде сформовано.

Тис Д.С.

старший преподаватель кафедры трудового
и социального права юридического факультета
УО «Гродненский государственный университет им Я. Купалы»

ПЕНСИОННО-ОБЕСПЕЧИТЕЛЬНЫЕ И ПЕНСИОННО-СТРАХОВЫЕ ПРАВООТНОШЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Правотношения по пенсионному обеспечению имеют свою специфику в субъектах, в основаниях возникновения и прекращения, в характере и объеме прав и обязанностей.

Для уяснения того, что конкретно следует считать пенсионными правоот-

¹ Павлішина Л. Ф. Японія – ефективна виконавча влада і процеси демократизації / Л. Ф. Павлішина // Європа, Японія Україна: шляхи демократизації державно-правових систем : матеріали Міжнар. наук. конф. (17–20 жовтня 2000 р.) / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Японський фонд. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. – С. 49.

² Конституція Японії від 3 травня 1947 року; [пер. з англ. А.В. Войціховський] // Конституції зарубіжних країн : навч. посібник / [авт.-упоряд.: В. О. Серьогін, Ю. М. Коломієць, О. В. Марцеляк та ін. ; ред. В. О. Серьогін]. – Харків : ФІНН, 2009. – С. 292.